Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

KAA 3/2023 vp Valvottu käyttötila huumeita käyttäville
VARHA/16262/03.00.00/2024

Asiantuntijalausunto: valvottu käyttötila huumeita käyttäville

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää Varsinais-Suomen hyvinvointialueelta kirjallista asiantuntijalausuntoa liittyen valvottuun käyttötilaan huumeita käyttäville. Varsinais-Suomen hyvinvointialueella kiitämme mahdollisuudesta lausua huumeita käyttävien valvottuun käyttötilaan liittyen. Asiantuntijalausunto on koostettu huomioiden erityisesti Turussa sijaitsevan terveysneuvontapiste Millin erityisosaaminen ja heidän pitkäaikainen kokemuksensa pistämällä huumeita käyttävien terveysongelmista. Tarttuvien tautien torjunta huumeiden käyttäjien keskuudessa on jo vuosia ollut terveysneuvontapisteen tavoitteena ja siksi terveysneuvontapiste sijaitsee hallinnollisesti osana tartuntatautien torjunnan yksikköä. Terveysneuvontapisteessä on yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa tehty c-hepatiitin hoitokokeiluja hyvällä menestyksellä. Näin ollen katsomme, että terveysneuvontapisteessä on myös valvottuun käyttötilaan ja sen hyötyjen arviointiin liittyen merkittävää osaamista.

Alla vastauksia pyydettyihin kysymyksiin:

* *Arviota huumeiden käytöstä aiheutuvien sairauksien hoitojen kustannuksista*

Varsinais-Suomen hyvinvointialueella ei ole mahdollista saada tarkkoja lukuja huumeiden käytöstä aiheutuvista kokonaiskustannuksia. Ne ovat kuitenkin erittäin merkittäviä. Huumeiden käytöstä aiheutuvat sairauksien hoidon kustannukset koostuvat useasta kokonaisuudesta. Tässä esimerkkejä niistä:

- Tartuntatautikustannukset (B- ja C-hepatiittien aiheuttamat kustannukset, hiv, seksitaudit) ovat merkittäviä erityisesti veriteitse tarttuvien tautien osalta. Esimerkiksi akuutti B-hepatiitti vaatii usein sairaalahoitoa, C-hepatiitti leviää herkästi huumeiden käyttäjien keskuudessa. C-hepatiitin hoitokustannukset ovat laskeneet aiemmasta, mutta ns. hoitovelkaa on edelleen eikä vieläkään ole päästy hyvään tilanteeseen C-hepatiitin eradikaatiossa. Uusien C-hepatiittikantajuuksien esto on tärkeää, jotta tulevaisuudessa säästetään kustannuksia. Hoitamattoman C-hepatiitin korkeimmat kustannukset tulevat esille viiveellä. HIV on elinikäinen infektio, joka vaatii huolellisen lääkehoidon toteutumisen ja hoito toteutuu erikoissairaanhoidossa. Yhden HIV-kantajan elinikäinen hoito on erittäin kallista, geneerisillä lääkkeilläkin elinikäinen kustannus on yli 100 000 €/potilas. Veriteitse tarttuvien tautien estossa pelkkä puhtaiden käyttövälineiden hoito ei ole riittävän tehokasta.
- Pistämällä huumeita käyttävien riski sairastua sepsikseen (ns. verenmyrkytys) tai endokardiittin (sydämen läpän infektio) on selvästi suurempi kuin muulla väestöllä. Nämä infektiot vaativat pitkiä sairaalahoitojaksoja ja ovat siksi merkittäviä aiheuttamaan kustannuksia. Moniresistentin MRSA-bakteerin kantajuus on huumeiden käyttäjien keskuudessa yleistynyt, ja sen myötä myös MRSA-sepsikset ovat lisääntyneet. Moniresistentin mikrobin aiheuttaman infektion hoito on vaativaa ja kalliimpaa ja nostaa myös erikoissairaanhoidon kustannuksia. Myös Varsinais-Suomessa MRSA-kantajuus on

yleistynyt huolestuttavasti huumeiden käyttäjien joukossa. Ilmiö on ollut jo aiemmin nähtävissä pääkaupunkiseudulla ja Pirkanmaalla.
- Päihdehoito- ja kuntoutuskustannukset ovat erittäin laaja kokonaisuus ja myös nämä kustannukset ovat kasvaneet huumeiden käyttäjien määrän kasvaessa. Välillisesti huumeiden käytön aiheuttamat sosiaaliset ongelmat näkyvät myös muissa sosiaalihuollon kuten lastensuojelun kustannuksissa.

** Missä määrin käyttöhuoneet ja niiden kautta hoitoon ohjaaminen voi vähentää kustannuksia*

Jos valvotun käyttötilan mahdollistaman pistohygienian ja ohjauksen lisäämisellä, sekä nopealla hoidon tarpeen arviolla voidaan estää pistopaikkojen infektoitumista ja edelleen niiden aiheuttamien vakavien infektioiden, kuten sepsisten ja syvien tulehdusten esiintyminen, voivat säästöt olla useita kymmeniä jopa satoja tuhansia euroja/vuosi. On selvää, että jo yksittäisiä vakavia infektioita estämällä kertyy sairaalahoidosta merkittäviä säästöjä.

Käyttötilatoiminnan myöstä asiakkaiden palvelun ja hoidon saatavuus paranisi merkittävästi. Tällä hetkellä Turussa sijaitsevan Terveysneuvontapiste Millin aukioloajat ovat rajalliset ja rajoittuvat päiväaikaan. Käyttötilojen laajalla aukioloajalla (esimerkiksi 24/7) asiakasryhmän palvelun ja hoidon saatavuus paranisi ja sillä olisi arviomme mukaan vaikutusta seuraaviin asioihin:

- vähentäisi asiakkaiden palvelun tarvetta muissa terveydenhuollon palveluissa (perusterveydenhuolto, sairaalapalvelut, ensipalvelut, päivystyskäynnit)
- vähentäisi erikoissairaanhoidon ja raskaiden palvelujen tarvetta/käyntejä
- vähentäisi veriteitse tarttuvien tautien esiintyvyyttä ja leviämistä (puhtaat käyttövälineet aina tarjolla ja lisäksi tarvittava pistoshygieniaohjaus)
- vähentäisi yliannostuksia ja niistä aiheutuvia haittoja kuten pysyviä aivovaurioita sekä myös kuolemia
- edistäisi asiakkaiden hoitoon pääsyä muissakin sairauksissa, niin somaattisissa kuin psykiatrisissakin sairauksissa
- edistäisi haavoittuvassa asemassa olevan marginaaliryhmän kiinnittymistä yhteiskuntaan ja palveluihin
- lisäisi asiakkaiden elämänlaatua ja hyvinvointia ja sitä kautta vähentää yhteiskunnan muiden palveluiden tarvetta ja kustannuksia (poliisi, yleinen turvallisuus ym.)
- lisäisi asiakkaiden ja yhteiskunnan tietoisuutta huumeiden käytön haitoista

Kaikkiin näihin asioihin olisi mahdollista vaikuttaa käyttötilan ja siellä olevan koulutetun henkilökunnan avulla. Näihin asioihin vaikuttamalla kokonaiskustannuksiin saataisiin monella tavalla vähenemää.

** Pidättekö kokeilun järjestämistä alueellanne tarkoituksenmukaisena*

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen sote-palveluihin kuuluva, Turussa sijaitseva terveysneuvontapiste Milli on kiinnostunut käyttötilakokeilusta. Lähelle Turun keskustaa valmistuu syksyllä 2025 päihdehuollon monipalvelukeskus ja terveysneuvontapiste Millin tilat tulevat samaan yhteyteen. Terveysneuvontapiste Millin tilat sisältävät tilavarauksen käyttöhuoneelle. Pidämme käyttötilakokeilun järjestämistä tarkoituksenmukaisena Turussa sijaitsevassa

terveysneuvontapisteessä, mikäli kokeilun rahoitus järjestyy. Terveysneuvontapisteen henkilökunta pitää kokeilua myös tarkoituksenmukaisena. Varsinais-Suomessa huumeiden käyttäjien määrä on selvästi suurin Turussa ja näin kokeilulle olisi myös riittävästi asiakkaita vaikuttavuuden arvioimiseksi. Käyttötilan sijainti päihdehuollon monipalvelukeskuksessa tukisi myös ammattilaisten yhteistyötä sekä mahdollistaisi huumeita käyttävälle henkilölle sujuvasti sosiaalipalveluita.

** Onko näkemyksenne mukaan taloudellisia perusteita ottaa käyttöön ns. valvottu käyttötila*

Lääketieteellisen tutkimusten ja THL:n julkaisujen mukaan valvotun käyttötilan kokeilulle on taloudellisia perusteita. Koska Suomessa valvottuja käyttötiloja ei ole, pitäisi ensin muutamalla paikkakunnalla tehdä erillisrahoituksella kokeilu käyttötilan hyödyistä ja siellä vaadittavasta osaamisesta. Kokeilun kesto voisi olla esimerkiksi kaksi vuotta (vuodet 2026-2027). Sen jälkeen olisi mahdollista arvioida hyötyjä sekä taloudelliselta että inhimilliseltä kannalta. Kokeilun on tärkeää olla erillisrahoituksella, koska näkemyksemme mukaan hyvinvointialueen nykyisellä rahoituksella ei pystytä aloittamaan uutta toimintaa. Lisäksi käyttötilakokeilu vaatii alkuvaiheessa suunnittelutyötä ja kokeilun myötä olisi helpompi arvioida vaikutuksia esimerkiksi turvallisuuteen.

** Millaisen henkilöstön käyttöhuonetoiminta vaatisi*

Valvottu käyttötila edellyttäisi terveydenhuollon ympärivuorokautista (24/7) toimintaa, jossa työskentelevät työntekijät ovat terveydenhuollon laillistettuja ammattihenkilöitä sekä terveydenhuollon nimikesuojattuja ammattihenkilöjä. Näiden lisäksi käyttötilatoiminnassa voi työskennellä esim. vertaistyöntekijöitä ilman erityistä koulutusvaadetta. Henkilöstöltä edellytetään huumeita pistämällä käyttävien ihmisten terveysneuvontatyön syvällistä ja laaja-alaista asiantuntijuutta.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle valmistuu 2025 marraskuussa päihdeasiakkaille suunnattu monipalvelukeskus, jonne nykyinen terveysneuvontapiste tulee sijoittumaan. Uusiin tiloihin on jo suunnitteluvaiheessa huomioitu varaus käyttötilalle. Mikäli tällainen päätettäisiin perustaa henkilöstötarve olisi kokonaisuudessaan seuraava:
10 terveydenhoitajaa tai sairaanhoitajaa
3 lähihoitajaa
Lääkärikonsultaatiomahdollisuus
1 osastonhoitaja tai muu lähiesihenkilö
Palkkakustannukset kyseisen yksikön osalta olisivat arviolta 800 000/v ilman lääkärikonsultaatio kustannuksia.

Tällä hetkellä terveysneuvontapisteessä työskentelee 2 sairaanhoitajaa/terveydenhoitajaa, 1 lähihoitaja, 0,5 osastonhoitajaa ja lisäksi yksikkö saa lääkärikonsultaatiota sekä paikan päällä kerran viikossa että päivittäin konsultaatioiden kautta. Sosiaalihuollon henkilökunta tarjoaa säännöllisesti palveluitaan yksikössä.

Kokeilussa voisi arvioida myös aukioloaikojen laajuutta ympärivuorokauden vaiko iltapäivä-, ilta- ja yöaikaan painottuva aukiolo.

** Paljonko suonensisäisten huumeiden käyttäjiä arviolta on alueellanne ja miten neulojen vaihto ja muut palvelut on järjestetty, onko järjestetty matalan kynnyksen palveluja?*

Huumeiden ongelmakäyttäjiä (tähän liittyy useimmiten huumeriippuvuus ja terveydelle haitallinen käyttötapa, kuten pistäminen) on THL:n arvion mukaan vuonna 2017 ollut 0,9-1,3% 15-64 vuotiaiden väestöstä. Edellä olevan laskentamallin mukaan voidaan arvioida pistämällä huumeita käyttäviä ihmisiä olevan Varsinais-Suomen hyvinvointialueella 2500-4000. Huumeita ongelmallisesti käyttävien määrä on lisääntynyt 2010-luvulla, joten määrä saattaa olla merkittävästi suurempikin. Huumeiden käyttäjät asuvat usein suurissa kaupungeissa, ja esimerkiksi Turussa THL:n jätevesiseurannan perusteella huumeiden käyttö on ollut kasvussa.

Terveysneuvontapiste Milli Turussa tarjoaa matalankynnyksen hoitoa ja palveluja pistämällä huumeita käyttäville ihmisille ja heidän läheisilleen. Terveysneuvonnan tavoite on ennaltaehkäistä ja vähentää tartuntatauteja sekä estää niiden leviämistä ja lisäksi ennaltaehkäistä huumeiden käyttöön liittyviä muita terveyshaittoja. Terveysneuvontapiste Milli palvelee koko Varsinais-Suomen hyvinvointialueen asukkaita.

Vuositasolla asiointeja on yli terveysneuvontapisteessä yli 10 000, kuukausitasolla noin 950. Yksittäisiä asiakkaita käy vuosittain noin 2000. Osa asiakkaista asioi päivittäin, osa harvemmin. Aiemman arvion mukaan pistämällä huumeita käyttäviä ihmisiä on Varsinais-Suomen hyvinvointialueella noin 2500-4000, näistä arviolta vähintään puolet ovat jo terveysneuvontapiste Millin asiakkaita. Näin ollen Millin yhteyteen perustettavalla valvotulla käyttötilalla olisi mahdollisuus tarjota turvallinen käyttöympäristö merkittävälle osalle alueen pistämällä huumeita käyttäville ihmisille.

Millin matalan kynnyksen (maksuton, ei ajanvarausta, anonymiteetti/luottamuksellisuus, arvostava kohtaaminen, saa asioida päihtyneenä) palvelut tällä hetkellä:

- Seksuaaliterveys (ehkäisy, raskaustestaus, seksitautien testaus, gynekologiset tutkimukset, ohjaus ja neuvonta, hoitoonohjaus)
- Käyttövälineiden jako (mm. neulat, ruiskut, lääkelasit, filtterit, puhdistuslaput, laastari, kondomit, riskijäteastiat)
- Tartuntatautien torjunta (hiv ja hepatiitti testaus, rokotukset, hepatiitti C lääkehoidot, ohjaus ja neuvonta, hoitoonohjaus)
- Somaattinen hoito (pistopaikkojen arvio, haavahoidot, verinäytteet mm. crp pikatesti, antibioottihoidot, perussairauksien seuranta ja hoito, yleislääkärin vastaanotto ja konsultaatio mahdollisuus)
- Päihdepsykiatrinen apu (lähetteet, lausunnot, palvelu- ja hoitoonohjaus)
- Sosiaaliohjaus (ruoka-apu, toimeentulo, asuminen, palveluohjaus)
- Jalkautuva työ (pyrkimyksenä tavoittaa palvelun kohderyhmän asiakkaita ja madaltaa entisestään kynnystä löytää palvelu ja kiinnittyä siihen)

Millin yhteyteen perustettava käyttötila edellyttäisi yksikön aukioloa ympärivuorokautisesti 24/7. Näin voidaan lisätä merkittävästi jo olemassa olevien palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta huumeita pistämällä käyttäville ihmisille.

** Nähdäänkö alueella tarvetta käyttöhuoneille/käyttöhuonekokeilulle*

Asiantuntijanäkemyksemme mukaan koemme käyttötilakokeilun perustelluksi ja tarpeelliseksi. Mikäli erillisrahoitus kokeilulle onnistuisi, terveysneuvontapiste Milli Turussa on valmis lähtemään mukaan kokeiluun. Näkemyksemme mukaan käyttötilaa olisi perusteltua ensin kokeilla erillisrahoituksella ja näin ollen pohtia myös käyttötilakokeilun vaikuttavuuden mittaamista sekä onko perusteita ottaa valvotut käyttötilat terveydenhuollon palveluvalikoimaan Suomessa.

Turussa 30.8.2024

Mia Ketonen
Sairaanhoitaja, TtM
Osastonhoitaja Tartuntatautien torjunnan yksikkö ja terveysneuvontapiste Milli

Riitta Ratia
Yleislääketieteen erikoislääkäri
Tartuntataudeista vastaava lääkäri
Tartuntatautien torjunnan yksikkö

Jutta Peltoniemi
LT, yleislääketieteen erikoislääkäri
Hallintoylilääkäri
Yhteensovittava tartuntataudeista vastaava lääkäri
Sote-palvelut, Varsinais-Suomen hyvinvointialue